

Література

1. Колот А. Теоретичні і прикладні аспекти підвищення доходів працюючих як передумови збереження та розвитку людського капіталу / А. Колот, С. Григорович // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 8. – С. 19–27.
2. Довжук Б. Актуальне регіональне дослідження трудової міграції / Б. Довжук // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 3. – С. 37–39.
3. Стасюк М. Вплив міграційних процесів на основні демографічні показники в Україні / М. Стасюк, В. Крюковський // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 5. – С. 40–45.
4. Довжук Б. Зарубіжна трудова міграція на Тернопіллі / Б. Довжук, С. Хаба, А. Горілий // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2002. – Вип. 2. – С. 27–39.
5. Кошулько О.П. Поширення вимушеної трудової міграції внаслідок бідності та безробіття на Черкащині / О.П. Кошулько // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 4. – С. 34–40.
6. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх визначення для України / А.А. Чухно. – К. : Логос, 2003. – 632 с.
7. Фомишин С. Международные экономические отношения на рубеже тысячелетий : учебное пособие / С. Фомишин. – Херсон : Олди-плюс, 2002. – 560 с.
8. Головінов О.М. Людський капітал у системі виробничих відносин : монографія / О. М. Головінов. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – 161 с.
9. Бородіна О.М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О.М. Бородіна. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
10. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення / І. Гнибіденко // Економіка України. – 2001. – № 4. – С. 19–22.

Надійшла 5.9.2010 р.

УДК 330

Я.В. КУДРЯ

Національний університет "Львівська політехніка"

СУТНІСТЬ І ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПРОМИСЛОВОСТІ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Ефективність управління акціонерними товариствами (корпораціями) у промисловості нерідко залежить від ментальності учасників корпоративного управління. Тому врахування сутності і особливостей ментальності учасників корпоративного управління набуває теоретичного й практичного значення. У роботі на прикладі корпорацій в машинобудуванні (КМБ) автором висвітлюється сутність, перелічуються ознаки, визначаються риси і встановлюються особливості ментальності учасників корпоративного управління.

Effectiveness of joint stock companies (corporations) in the industry often depends on the mentality of the participants of corporate governance. Therefore, taking into account the nature and characteristics of members of corporate management mentality takes theoretical and practical importance. On the example of corporations in engineering (CIE), the author highlights the essence, lists features, features are defined and set features members of corporate management mentality.

Ключові слова: акціонерне товариство, корпорація, корпоративне управління, учасники корпоративних відносин, машинобудування, промисловість.

Постановка проблеми. Розвиток механізмів управління акціонерними товариствами (корпораціями) у промисловості перебуває під впливом зовнішнього і внутрішнього середовища виробничо-господарської діяльності підприємств. Тому рівень ефективності управління підприємствами у промисловості і особливо в умовах розвитку інтеграційних процесів нерідко залежить від ментальності учасників корпоративного управління, що визначає актуальність теми.

Акціонерне товариство, на наш погляд є організаційно-правовою формою підприємницької діяльності юридичної особи і корпоративною структурою. Також є підґрунтям для створення й розвитку якої виступає статутний фонд, що формується з грошових коштів та іншого майна членів товариства і розділяється на кількість акцій однакової номінальної вартості, яка передбачає відокремлення цього майна від власності корпорації із метою забезпечення, повноцінної жорсткої сепаратизації, чіткого розмежування й ізоляції функцій стратегічного та тактичного управління і наступного делегування установчими зборами акціонерів підприємства необхідних повноважень з менеджменту діяльністю товариства висококваліфікованим й компетентним управлінням корпорації.

Корпоративне управління, на погляд автора, є галуззю загальної теорії управління, що зароджується і розвивається під час поступу господарських структур корпоративного типу й акціонерного підприємництва. Її цілями є: передавання і узагальнення досвіду, висвітлення суті, пояснення структури, розроблення пропозицій й

наведення рекомендацій з забезпечення, формування та використання ефективних механізмів управління корпоративними підприємствами. Останні є інструментом і комплексною системою свідомого цілеспрямованого впливу міжнародних й вітчизняних інститутів, інституцій, команд висококваліфікованих та компетентних менеджерів корпоративних структур на учасників корпоративних відносин, сфери, результативність і виробничо-господарську діяльність підприємств загалом. Його метою є направлення їх дій, роботи і процесу зміни у потрібному підприємстві, корпоративному сектору національної економіки чи корпоративній економіці напромі, що дозволить одержати суб'єктам економічних відносин й суспільству бажані конкретні результати та наслідки від їхнього становлення, функціонування і розвитку в державі й за її межами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темі розвитку корпорацій, зокрема у промисловості, присвячено доробки В. Андронova [1], В. Гриньової [3], О. Кузьміна [6–7, 9–10] й ін. [2, 4, 5, 8, 11, 12]. Так, у доробках [1–12] увагу приділено розкриттю суті розвитку корпорацій, висвітленню методів і підходів до управління підприємствами тощо. При цьому в доробках [1–12] не розкрито сутність і особливості ментальності учасників корпоративного управління у промисловості.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності і особливостей ментальності учасників корпоративного управління у промисловості на прикладі КМБ. Методами дослідження, що використовуються автором у його процесі є способи загально наукового (монографічний, декомпозиційний) аналізу, а також індуктивний, дедуктивний, синтезу, гіпотетичний, конкретизації, ідеалізації і узагальнення. Теоретичну основу дослідження теми складають засади теорії управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення результатів аналізу доробок [1–12] вказує на те, що ефективний розвиток видів економічної діяльності держави невірогідний без участі корпорацій і це підтверджується статистикою [14]. Однак, як свідчить статистика [14], у державі є проблеми з поширенням і розвитком господарських структур некорпоративного й корпоративного типу, дослова, акціонерних товариств (АТ). Так, з 1 січня 2006 р. до 2009 р. чисельність АТ відкритого типу знижується на 1287 од. (88,7%), а закритого – 1446 од. (93,4%) або загалом 2876 од. (91,5%) із середньо річним значенням 719 од. чи 22,9%. При цьому, на наш погляд, машинобудування – одна із галузей, яка характеризується низьким рівнем розвитку у ній АТ і корпорацій у порівнянні з іншими країнами світу (Францією, Німеччиною, Польщею, Росією тощо [10]), що є негативною тенденцією, котра не сприяє її економічно ефективній еволюції. І це незважаючи на факт позитивної динаміки їх кількості у державі (згідно з статистикою табл. 1, впродовж 2006–2009 рр. число корпорацій зростає на 38 од. (104,6%) й середньо річним значенням 10 од. або 26,2%). Однією з головних причин незадовільного стану справ є неправильне розуміння сутності і особливості ментальності учасників корпоративного управління, зокрема у промисловості, в умовах розвитку інтеграційних процесів.

Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, ментальність – це:

1) інтелект, розумові здібності;

2) психіка, психічний склад;

3) образ мислення, загальна духовна налаштованість, установка індивіда чи соціальної групи до навколишнього світу [13].

Ментальність учасників корпоративних відносин КМБ – це інтелект і розумові здібності, психіка й психічний склад, образ мислення, загальна духовна налаштованість та установки учасників підприємств до середовища виробничо-господарської діяльності КМБ.

Ментальність учасників корпоративних відносин КМБ, на наш погляд, має такі головні ознаки:

а) інтроверсивність учасників підприємств (виявляється у їх зосередженості на фактах і проблемах розвитку середовища виробничо-господарської діяльності КМБ);

б) кордоцентричність учасників підприємств (виявляється в усвідомленні ними важливості культурологічної функції управління КМБ у процесі функціонування і розвитку підприємств);

в) відносний індивідуалізм учасників підприємств (виявляється в різних формах їх відцентрового прагнення до одержання і реалізації внутріфінансово регламентованої свободи при виконанні функцій, що відводяться їм у системі, технології й процесі управління КМБ та виробничо-господарської діяльності підприємств).

До характерних рис ментальності учасників корпоративних відносин КМБ автор пропонує відносити наступні:

1) демократичність розвитку кооперації між учасниками підприємств у процесі виробничо-господарської діяльності КМБ;

2) мінімум корпоративних конфліктів між учасниками підприємств у процесі виробничо-господарської діяльності КМБ;

3) перевага виробничо-соціальних інтересів підприємств над індивідуалістичними, індивідуальними і груповими, що характерні для учасників підприємств у процесі виробничо-господарської діяльності КМБ;

4) інтенсифікація і загострення на конкурентних засадах внутріфінансової боротьби між учасниками підприємств у процесі виробничо-господарської діяльності КМБ тощо.

Отже, як видно з суті і змісту цих рис, вони одночасно є і принципами розвитку учасників корпоративних відносин КМБ. Виходячи з рис ментальності учасників корпоративних відносин КМБ і принципів розвитку учасників підприємств, автор визначить, запропонує й наведе особливості ментальності учасників підприємств. На наш погляд, головними особливостями ментальності учасників корпоративних

відносин КМБ є:

а) специфічний метод апперцепції і інтерпретації учасниками корпоративних відносин КМБ середовища виробничо-господарської діяльності підприємств;

б) практичне спрямування. Досвід участі у корпоративних відносинах КМБ забезпечує вироблення необхідних і вибір правильних орієнтирів в діяльності учасників підприємств при виконанні функцій, що відводяться їм у системі, технології й процесі управління КМБ та виробничо-господарської діяльності підприємств. Це спонукає до прийняття коректних управлінських рішень, що торкаються побудови і розвитку системи корпоративних відносин КМБ;

в) не ділиться і не диференціюється за складовими, тому є цілісною духовно-ідеологічною складовою системи корпоративної культури КМБ;

г) виявляється у домінуючих намірах учасників корпоративних відносин КМБ, характерних їм специфічних рисах і особливостях апперцепції й інтерпретації ними зібраної та збереженої інформації підприємствами про середовище виробничо-господарської діяльності КМБ;

д) сукупністю предметних, предметно-видових і рефлексивних орієнтирів в діяльності учасників корпоративних відносин КМБ при виконанні функцій, що відводяться їм у системі, технології й процесі управління КМБ та виробничо-господарської діяльності підприємств;

е) продуктом взаємодії історичного, соціокультурного, матеріального, фізіологічно-психологічного і духовно-ідеологічного факторів середовища виробничо-господарської діяльності підприємств з колективним підсвідомим учасників корпоративних відносин КМБ у процесі функціонування й розвитку підприємств;

є) мірилом рівня інтенсивності і екстенсивності розвитку учасників корпоративних відносин КМБ на підприємствах, що детермінується досвідом участі у корпоративних відносинах КМБ, самоактуалізації учасників підприємств, специфічності виконання функцій, що відводяться їм в системі, технології й процесі управління КМБ та виробничо-господарської діяльності підприємств.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, розвиток ментальності учасників корпоративних відносин КМБ визначається і перебуває під впливом факторів середовища виробничо-господарської діяльності підприємств. Тому ментальність учасників корпоративних відносин КМБ має функціональну природу і, на наш погляд, важливе значення у механізмах управління діяльністю вітчизняних підприємств за умов розвитку інтеграційних процесів. При цьому корпорація (АТ) є корпоративною структурою, становлення і розвиток якої як невід'ємної складової механізму поступу промисловості й економіки країн зумовлюється економічними реформами та потребою зміни моделі розвитку підприємств і підприємництва у світі в умовах дії жорстких й динамічних вимог ринку.

Перспективи подальших досліджень можуть стосуватись поведінки і мотивування учасників корпоративних відносин КМБ в процесі корпоративного управління, визначення його суті, історії розвитку й класифікації акціонерних товариств, механізмів та моделей, а також планування, організування, мотивування, контролювання і регулювання у системі управління корпораціями в промисловості тощо.

Література

1. Андронов В.В. Корпоративное предпринимательство: менеджмент, финансы, государственное регулирование : монография / В.В. Андронов. – М. : Экономика, 2003. – 478 с.
2. Бурга В.В. Социально-адекватный менеджмент: в поисках новой парадигмы : монография / В.В. Бурга. – К. : Академия, 2001. – 272 с.
3. Гриньова В.М. Проблемы мотивации праці персонала підприємства : монография / В.М. Гриньова, І.А. Грузіна. – Х. : Інжек, 2007. – 184 с.
4. Пономаренко В.С. Корпоративное управление машиностроительным предприятием: проблемы, пути решения : монография / В.С. Пономаренко, Е.Н. Ястремская, В.М. Луцковский. – Х. : ИНЖЭК, 2006. – 232 с.
5. Кудря Я.В. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики : монография / Я.В. Кудря. – Х. : Інжек, 2007. – 344 с.
6. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту : навчальник підручник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К. : Академвидав, 2002. – 344 с. – 218 с.
7. Кузьмін О.Є. Сучасний менеджмент : навчальник посібник / О.Є. Кузьмін. – Львів : Центр Європи, 1995. – 176 с.
8. Асаул А. Н. Менеджмент корпорации и корпоративное управление : монография / А.Н. Асаул, В.И. Павлов, Ф.И. Беськиерь, О.А. Мышко. – СПб. : Гуманистика, 2006. – 328 с.
9. Кузьмін О.Є. Система корпоративного управління: формування та оцінювання на засадах економічних індикаторів (на прикладі машинобудування) : монография / О.Є. Кузьмін, А.М. Дідик, О.Г. Мельник, О.В. Муқан ; за заг. ред. О. Є. Кузьміна. – Львів : Тріада плюс, 2008. – 369 с.
10. Трансформація підприємств: економічна оцінка та побудова систем менеджменту : монография / О.Є. Кузьмін, А.С. Мороз, Н.Ю. Подольчак, Р.В. Шуляр – Львів : Львівська політехніка, 2005. – 336 с.
11. Управление корпорацией / сб. науч. статей ; под ред. Н.М. Оскорбина, В.К. Толстова. – Барнаул : Алт. гос. ун-т. – Серия «Управление корпорацией». – 2006. – Вып. 15. – 345 с.

12. Федулова Л.І. Актуальні проблеми менеджменту в Україні / Л.І. Федулова. – К. : Фенікс, 2005. – 320 с.
13. Великий глумачний словник сучасної української мови // [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
// www.nbu.gov.ua
14. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // www.ukrstat.gov.ua

Надійшла 12.9.2010 р.

УДК 658.382

А.Ю. МАЗАРЧУК, І.І. ТКАЧ
Хмельницький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Досліджено сутнісну характеристику та структуру інтелектуального капіталу, як об'єкта управління на рівні підприємства.

Essence description and intellectual capital structure as management object are investigated at the level of enterprise.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, структура інтелектуального капіталу.

Постановка проблеми. Досвід розвинених країн говорить про перехід з кінця ХХ ст. до інноваційних та науково орієнтованих моделей розвитку економіки. Це здійснюється на основі інтенсивного використання людського і інтелектуального капіталу (ІК). Інтелектуальний капітал стає основним предметом конкуренції. Володіння ним та уміле ефективне використання у повному обсязі є гарантією успіху діяльності підприємства та функціонування економіки в цілому. Він допомагає підприємствам працювати більш динамічно і збільшувати їх рентабельність. Саме тому така економічна категорія як «інтелектуальний капітал» займає передову позицію серед інших видів капіталу і вимагає дослідження і розуміння її сутнісної характеристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності інтелектуального капіталу займалися та вивчали у своїх працях вітчизняні і зарубіжні учені. Зокрема, Е. Брукінг [6], Л. Едвінсон [4], М. Мелоун [4], О. Бутнік-Сіверський [3], Б. Леонтьєв [5], В. Іноземцев, А. Чухно [11], К. Тейлор, А. Василик, О. Кендюхов [1], Н. Маркова [7] та інші. Вчені демонструють неоднозначність поглядів стосовно визначення ІК як економічної категорії. Тому існують різні трактування ІК.

Постановка завдання. Метою статті є спроба дослідити сутнісну характеристику інтелектуального капіталу та його складових.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дане дослідження проводиться в рамках дисертаційної роботи на тему «Моделі управління інтелектуальним капіталом промислових підприємств». Тому визначення поняття ІК нами здійснювалося у відповідності до поняття управління ІК підприємства, тобто ІК виступає об'єктом управління.

Перш ніж розглядати сутність поняття інтелектуального капіталу, визначимо поняття управління ІК.

Очевидно, що метою створення, розвитку та використання ІК є підвищення ефективності функціонування підприємства для отримання найбільшої економічної вигоди. Тому будемо вважати, що управління інтелектуальним капіталом – це процес внесення змін у параметри формування та використання інтелектуального капіталу для досягнення підприємством поставлених економічних цілей.

Зрозуміло, що для формування ІК підприємства необхідне формування всіх складових елементів даного капіталу, що передбачає більш детальне вивчення структури його у окремому дослідженні. Проте у дослідженні сутності ІК достатнім є загальний огляд його структурних елементів. Кендюхов О. у своїй роботі [1, с. 32-33] зазначає, що можна виділити три підходи до формулювання визначення ІК: структурний, функціонально-структурний, термінологічний.

Перший підхід є найбільш розповсюдженим. Він полягає у спробах дати визначення ІК через розкриття його структури.

Але для повного розуміння ІК недостатньо перерахувати лише його елементи. Необхідно наголосити на економічному змісті ІК, а саме – додаткова вартість, адже ІК є складовою капіталу. Як відмічає Кендюхов [1, с. 36-37] «сутність капіталу, фундаментальної економічної категорії – вартість (цінність, ресурси), яка приносить нову вартість (дохід, прибуток).

Інтелектуальний капітал – приватна концепція загальної економічної категорії «капітал». Природа останнього, безумовно, знаходить свій зміст у приватній концепції».

Проте, для отримання господарюючим суб'єктом ринкової вигоди (прибутку) занадто мало просто сформулювати ІК, необхідно ще активно і ефективно його використовувати.

За К. Марксом, прибуток – це перетворена форма додаткової вартості. Маркс особливо підкреслював, що в умовах капіталізму прибуток «... є те ж саме, що і додаткова вартість, але лише в містифікованій формі, яка, проте, необхідно виникає з капіталістичного способу виробництва» [2, т. 25, ч. 1, с. 44]. У листі Енгельсу від 30 квітня 1868 Маркс писав: «Прибуток для нас перш за все лише інша назва або інша категорія для